

Ентомологичната дейност на Д-ръ Франтишекъ Рамбоусекъ (* 1. IV. 1886 — † 14. IX. 1931) въ България и Македония.

Отъ Д-ръ Иванъ Бурешъ.

Не рѣдко неумолимата сждба е грабвала идеалиста-ученъ посрѣдъ най-интензивната негова работа, тогава когато той е мислилъ вече че ще може да се радва на плодетѣ на своя прѣкомѣренъ трудъ и на своитѣ безмѣрни старания. Така се отнесе сждбата и съ неуморимия, способния почетенъ членъ на Българското ентомологическо дружество, видниятъ чехски ентомологъ Д-ръ Францъ Рамбоусекъ. Смъртта го грабна едвамъ навършилъ 45 годишна възраст, следъ тежко боледуване, на 14 септемврий 1931 год. въ гр. Прага, гдето той изпълняваше службата началникъ на фитопаталогичния отдѣлъ при Института за изучаване на захарното цвекло.

На българскитѣ природоизпитатели покойникътъ е известенъ: 1. съ своитѣ изследвания върху колеоптерната фауна на България; 2. съ своитѣ пжтувания изъ Македония и 3. съ своитѣ близки връзки съ много отъ българскитѣ ентомолози и природоизпитатели, които връзки той старателно поддържаше въ продължение на цѣли 20 години.

Д-ръ Франтишекъ Рамбоусекъ е роденъ въ Либнице при Чехски-Бродъ на 1 априлъ 1886 год.. Следвалъ е гимназия въ казания градъ, а следъ това природни науки въ Пражкия Карловъ Университетъ. Още като студентъ се е занимавалъ интензивно съ събиране и изучване на твърдокрилитѣ насѣкоми и презъ 1905 год. (като 19 годишенъ) описа новиятъ за науката видъ *Euplectus jurečeki*.¹⁾ Презъ 1907 год., когато пишущия тия редове следва природнитѣ науки въ Прага, той се яви при мене и подробно разпитваше за възможноститѣ за извършване на едно ентомологично пжтуване изъ България. Синъ на многочисленно семейство той разполагаше тогава съ много малко парични срѣдства и затова за него бѣ отъ голѣмо значение да си осигури известни улеснения при пребиваването си въ България. Срещу услугитѣ, които ще му се направятъ, той обещавахе да даде на Царската Ентомологическа Станция частъ отъ събранитѣ отъ него природонаучни материали.

¹⁾ Rambousek, Fr.: *Euplectus Jurečeki* m., novy Pselaphid z okoli pražskeho: Časopis česke společ. entomol. II. 1905, p. 105-107.

На 14 май следната 1908 год., Д-ръ Рамбоусекъ действително пристигна ненадейно на Софийската гара и първото му възклицание бѣ „кой е тоя Везувий, който така красиво и мощно се издига надъ София“ и следъ получаване на отговоръ, че това е Витоша-планина, той заяви, че още утре ще се изкачи на нейното чело за да търси тамъ твърдокрилото насѣкомо *Bembidium serdicanum*. И, действително, още на другия день, въ ранни зори, той безъ да знае пжтя, самъ се отправи за къмъ Витоша-планина и се завърна отъ тамъ късно вечерята, капналъ отъ умора, съ изподрани колѣна, силно изгладнѣлъ, защото не бѣ взелъ храна съ себе си, обаче много доволенъ, че можа да намѣри търсеното отъ него насѣкомо. На следния день той посети блатата около с. Казичане, а следъ това Люлинъ, Лозенъ и Мургащъ планини. Не мина нито день отъ пребиваването му въ София безъ екскурзия и безъ усилена работа. Вечеръ до късно той сортираше събранитѣ материали и нѣкои отъ тѣхъ веднага изпращаше на видни колеоптеролози и музеи за да получи поне малко парични срѣдства, та да може за по-дълго време да продължи пребиваването си въ България. Интереснитѣ наши планини, богатитѣ нови материали, които въ кратко време събра, го накараха да забрави занаятията си въ Пражкия университетъ и той остана въ България отъ месецъ май до края на августъ. Презъ това време той посети, освенъ околноститѣ на София, още и Сливенъ, Айтосъ, Черноморския брѣгъ отъ Бургасъ до Варна, Разградъ, Търново, Плѣвенъ, Рила-планина и Мусаленския масивъ. Той бѣ смѣлъ изследователъ и неуморимъ туристъ; него не спѣваха неудобствата и опасноститѣ при пжтуването; метеорологическитѣ предсказания за лошо време нищо не важеха за него, той бѣ винаги готовъ да предприеме екскурзия, и когато имаше обиленъ ентомологически ловъ бѣ щастливъ и не обръщаше внимание на това че е мокъръ, че е капналъ отъ умора, че не се е хранилъ цѣль день.

Извънредно дружелюбивъ, Д-ръ Рамбоусекъ много лесно се сближаваше съ хората и лесно намираше приятели; той бѣ гостоприемно посрѣщанъ въ манастиритѣ, а основнитѣ училища и прогимназиитѣ му даваха подслонъ за нощуване. Когато следъ 2 месеца се яви отново при мене въ София, той говореше вече добре български и съ възторгъ разправяше за нашата страна, за природнитѣ ѣ ценности и за приемчивия български народъ.

Рамбоусекъ имаше неимовѣрно голѣма дарба за лесно усвояване на чужди езици; той усвои за 2 месеца добре не само говоримо, но и писмено българския езикъ; той владѣеше, освенъ чехски езикъ, още и френски, нѣмски, английски, а по-късно усвои и руски и испански езици.

Въ България Рамбоусекъ събираше главно твърдокрили насѣкоми. Следъ завръщане отъ първото си пжтуване той

започна да разработва събранитѣ колеоптероложки материали, и то най-напредъ тия, отнасящи се до семейството *Staphylinidae*. Въ това семейство се числятъ голѣмо множество видове, повечето отъ които сж съвършено дребни организми, едвамъ достигащи на голѣмина 1—5 мм.. Тѣхното събиране и препа-

Д-ръ Фр. Рамбоусекъ на ентомологична екскурзия презъ 1928 година.

риране става доста трудно и затова малцина ентомолози се занимаватъ съ тѣхното изучаване, което трѣбва да става подъ микроскопъ, а препарирането имъ трѣбва да се извършва съ помощта на силна лупа; а и събирането имъ изисква специални методи, именно, пресѣване на почвата, пресѣване на сухи листа, преглеждане на изгнили дървета и гѣби, на де-

тритусъ довлеченъ отъ рѣкитѣ, изпушване съ димъ на гжститѣ изсѣхнали трѣви и пр. Именно заради това трудолюбивия Д-ръ Рамбоусекъ се залови съ проучването на казаното семейство и можа да успѣе въ края на своя животъ да стане единъ виденъ специалистъ по познаването на видоветѣ отъ семейството *Staphylinidae* на цѣлото земно кълбо.

Неговитѣ сбирки отъ тия дребни насѣкоми сж едно истинско чудо, свидетелствуващо за голѣмата трудолюбивостъ и прекомѣрно търпение на тѣхния съставителъ.

Събранитѣ въ България стафилиниди Д-ръ Рамбоусекъ можа да разработи научно още сжщата година следъ завръщането си въ Прага и написаната отъ него по въпроса статия подъ надсловъ „Sur les Staphylinides de Bulgarie“ (O Bulharskych Staphylinidech) излѣзе напечатана въ Известията на Чехското научно дружество (по-късно Чехска Академия на Наукитѣ) презъ 1909 год. Въ тая статия той споменава 335 видове стафилиниди, между които и 3 нови, непознати до тогава на науката видове, именно: *Thinobius perpusillus* (отъ Сливенъ), *Myrmecopora bureši* (отъ Бургасъ), и *Ocyusa Ferdinandi-Coburgi* (отъ Мусала). Тоя последния видъ той нарече на името на Царъ Фердинанда, първо заради това, защото той бѣ намѣренъ на върха Мусала, притежание на нашия Царъ, и второ, защото Рамбоусекъ се силно възхищаваше отъ грижитѣ на Царъ Фердинанда за развитието на природнитѣ науки въ България. Тая по-крупна статия бѣ последвана отъ нѣколко по-малки, а именно: 1. „Beitrag zur Kenntnis der bulgarischen Pselaphidae und Scydmaenidae“ (Acta Soc. Entomol. Bohemiae 1909), въ която споменава 30 видове отъ тия две, изобщо въ Европа, много слабо проучени семейства. Между описанитѣ видове следнитѣ сж нови за науката: *Euplectus slivensis* (отъ околн. на Сливенъ), *Euplectus urumovi* (отъ Лозенъ план.), *Cephenius leonhardi* (отъ Витоша), *Neuraphes parvulus* (отъ Лозенъ пл.) и *Euconus bulgaricus* (отъ Витоша). 2. „Beitrag zur Kenntnis der Gattung Thinobius“ (Ibd. 1910), въ която описва новия видъ *Thinobius perpusillus* отъ Сливенъ и новия сортетъ *Thinobius delicatulus var. Bernhaueri* отъ Търново-Сейменъ. 3. „Une espèce nouvelle de Sipalia de Bulgarie“ (Ibd. 1924), въ която описва вида *Sipalia rhilensis* отъ Чамъ-Курия.

Презъ зимата на 1908 година у Рамбоусека се породидеята да състави една Fauna Coleopterorum Bulgarica, въ която да събере всички известни до тогава данни по твърдокрилната насѣкомна фауна въ България, като попълни тия данни съ нови, установени лично отъ него. Самъ той чувствуваше добре голѣмата празнина на нашата ентомологична литература отъ липсата на едно подобно съчинение, и заради това той съ ентузиазъмъ се зае за неговото съставяне.

На следната 1909 година той посети наново България и то рано на пролѣтъ още презъ месецъ мартъ. Презъ тоя месецъ той екскурзира изъ околноститѣ на София, Търново-Сейменъ, Бургасъ, Сакаръ-Балканъ и севернитѣ предѣли на Странджа планина. Презъ месецъ априлъ посети околноститѣ на Сливенъ, Пловдивъ, София и Черепишкия манастиръ, а презъ месецъ май заедно съ мене екскурзира въ Родопитѣ: изъ дефилетата на рѣкитѣ Чая, Баташка рѣка, Или-дере, Костенецка рѣка чакъ до върха Белмекенъ. Къмъ края на месецъ май той посети още Лакатникъ, Вършецъ, Варна, Провадия, Ишикларъ, Русе, Търново и Разградъ. Изъ околноститѣ на последния градъ той се мжчеше да открие чудноватата едра, живуща въ гнѣздата на стършели, стафилинида *Velleopis marginiventris*, която и до сега е позната само въ 5 екземпляри, отъ които 3 сж съхранени въ Царския Музей. Да притежава това твърдокрило въ своята сбирка бѣ мечта, която и до края на живота си не можа да осъществи.

Презъ юний и юлий месецъ на сжщата 1909 год. той ме придружи при голѣмото ми пѣтуване около Балканския полуостровъ, пѣтуване извършено съ срѣдства отпуснати отъ Н. В. Царъ Фердинандъ съ цель събиране на зоологически и ботанически материали за Царскитѣ Научни Институти. Заедно съ него ние на 25 май трѣгнахме отъ Фиуме по далматинския брѣгъ като посетихме Триестъ, Истрианскитѣ пещери — Адалсбергска и Шкоцианска, следъ това Спалато, Зара, изкачихме се на планината Велебитъ, спрѣхме се въ Дубровникъ, на острова Лакрома и въ гр. Катаро. Отъ Катаро посетихме Черна-Гора, после Албания, острова Корфу и навлѣзохме въ Гърция. Изкачането на планината Парнасъ даде въ резултатъ откриването на красивото едро твърдокрило насѣкомо *Carabus adonis* и на рѣдката пеперуда *Colias heldreichi*. Отъ Гърция отпѣтувахме за гр. Солунъ съ намерение да се изкачиме на вр. Олимпъ. Отиването до Олимпъ поради върлуването на разбойници, стана невъзможно и затова посетихме Света-Гора Атонска, която свѣта земя обаче се указа още по-опасна въ това отношение. Д-ръ Рамбоусекъ бѣ нападнатъ тука отъ разбойници, вързанъ и обранъ. Азъ успѣхъ при употреба на орѣжие да се освободя и да потърся за него помощъ. Следъ дълги разправии съ полицейски власти въ Солунъ, Рамбоусекъ получи отъ австрийското консулство обратно ограбенитѣ пари, и не се възпрѣ да отиде въ Битоля и да се изкачи на Пелистеръ планина Тамъ той събра множество нови за науката видове, които публикува по-късно въ редица статии, отъ които по-важнитѣ сж: 1. Sur un Carabide nouveau de Macédoine central (1909), въ която описва новиятъ видъ *Penetretus štěrbaï*; 2. *Bythinus comita* un *Pselaphide* nouveau de Macédoine central; 3. Neue *Bythinus* Arten aus Mazedonien (1916), дето описва новиятъ за науката видъ *Bythinus fossi-*

cornis отъ Пелистеръ пл.; 4. Zwei neue palaearctische Staphyliniden (1916), въ която споменава 11 рѣдки видове, намѣрени въ България и Македония; 5. Tenebrius bernhaueri novu dru ze Středni-Makedonie (1915) и 6. Übersicht der balkanischen Arten der Untergattung Glyptomerus Müll. (Ibd. 1923) и др.

Презъ августъ 1909 год. Рамбоусекъ се завърна презъ София въ Прага съ извънредно богати колеоптероложки материали. Лѣтния семестъръ въ университета бѣ отдавна привършенъ, безъ Рамбоусекъ да може да чуе поне една лекция отъ своитѣ професори, а и миналогодишния лѣтенъ семестъръ той прекара въ България. Това му създаде известна неприязнь въ Зоологическия институтъ на университета, дето бѣ изоставилъ научната си докторска работа и бѣ занемарилъ асистентскитѣ си обязанности. Той не мислѣше тогава за никаква кариера, а живѣше само съ впечатленията си отъ България и Македония, и почна да чете въ разни културни дружества реферати върху пѣтуванията си изъ тия обикнати отъ него земи. Въ тия си реферати той съ горещи слова говорѣше за високото културно развитие на българитѣ въ Македония и за тѣхнитѣ легендарни борби за свобода. Македонското гостопримство направи отъ него единъ истински ентузиазиранъ приятелъ на македонцитѣ.

Презъ зимата на 1910 год. Рамбоусекъ вече почна да се подготвя и за съставянето на замислената отъ него Fauna Coleopterorum Bulgarica, която трѣбваше да излѣзе последователно въ нѣколко части и за съставянето на която се искаше много трудъ и умение.

Въ края на сжщата година първата часть отъ тоя наученъ трудъ бѣ вече готова. Той я написа на български езикъ за да може да бжде публикувана въ Труדותѣ на Българското природоизпитателно дружество, на което Рамбоусекъ бѣ вече 2 години членъ. Колко добре авторътъ владѣше българския езикъ може да се види отъ запазенія въ Царския Музей неговъ ръкописъ на тая статия и отъ многото писма изпращани до българскитѣ ентомолози.

Българското Природоизпитателно Дружество се намисляше презъ онова време въ материални затруднения и упадъкъ, затова трудътъ на Д-ръ Рамбоусекъ цѣли 2 години чака, докато да може да бжде напечатанъ. Най-после той бѣ отпечатанъ презъ пролѣтъта на 1912 год. въ приличенъ видъ въ книга пета на трудоветѣ на казаното дружество. Въ тая първа часть отъ Рамбоусековата фауна се разглеждатъ семействата: Cicindelidae (9 видове), Carabidae (406), Haliplidae (10), Hydrobiidae (1), Dytiscidae (63), Gyrinidae (8), Rhisodidae (1) и Paussidae (1 видъ) всичко 499 видове, между които и новиятъ за науката видъ Trechus gambouseki, намѣренъ отъ него при Мусалскитѣ езера и описанъ отъ виенския ентомологъ I. Breit. По-голѣмата часть отъ видоветѣ, споменати въ

тая публикация сж събирани лично отъ Рамбоусека и това прави тоя трудъ особено цененъ.

Рамбоусекъ бѣ много зарадванъ отъ напечатването на неговата „фауна“. Той получи за нея 280 лева хонораръ, съ която сума можа да плати такситѣ за предстоящия му докторски изпитъ. На 15 януарий сжщата 1912 год. той ми пише: „Голѣма радость ми причини отпечатването на „моята фауна“. Бѣхъ престаналъ вече да вѣрвамъ въ нейното напечатване. Съ хонорара, който ще получа, ще мога да платя такситѣ за докторския си изпитъ, който поради финансови и здравословни причини бѣхъ принуденъ постоянно да отлагамъ; — а следъ това, вѣрвамъ, че ще мога пакъ да видя моята България за която все копнѣя и все милѣя!“

Преди изпита си обаче, той се тежко разболѣ отъ пневмония и бѣ въ състояние да издържи изпита си и да получи докторска титла едвамъ на 28. I. 1913 година, като защити дисертация на тема „Цитологически особености въ слюнченитѣ жлѣзи у ларвитѣ на *Chironomus plumosus* L. (Věstník Ceske Společ. Nauk, Praha 1912, č. 2, p. 1—24. Tabl. I). Презъ това време, докато бѣ боленъ и докато се готвѣше за изпитъ, асистентското мѣсто при Зоологическия институтъ на Пражкия университетъ бѣ заето отъ друго лице. Рамбоусекъ, огорченъ силно отъ това, ми писа писмо отъ 8 мартъ 1913 г., въ което изказва желание да стане български поданикъ, ако би му се удало да постъпи като асистентъ по зоология при Софийския университетъ. По тоя въпросъ между него и професоръ Георги Шишковъ бѣха размѣнени нѣколко писма. Обаче докато въпроса да се уговори, за Рамбоусека се откриха въ Прага нови перспективи за заемане на добре платена служба, именно въ новоучредения тогава Опитенъ институтъ за изучаване на захарното цвекло.

Казания институтъ бѣ тогава още въ замисълъ и затова Рамбоусекъ се принуди да държи държавенъ изпитъ и да се настани временно като преподавателъ въ Търговската академия въ Прага. Отъ учителската си заплата, отъ хонораритѣ, получавани за реферати държани предъ разни културни организации, той можа да си спести малка сума пари и презъ августъ месецъ сжщата година, следъ заглѣхването на Балканската война, наново се отправи на югъ, тоя пжтъ за Македония. Въ едномесечна обиколка той посети: Скопие, Призренъ, Качаникъ и Шаръ планина и можа да събере, въпрѣки сухото напреднало време, множество извънредно интересни насѣкоми.

Пжтуването му по Шаръ планина, при оскажднитѣ сръдства съ които разполагаше, бѣ свързано съ голѣми мжчнотии и изтезания; това обаче не му попрѣчи на следната 1914 год. наново да предприеме една по-дълговременна екскурзия изъ македонскитѣ планини. При тая екскурзия той посети Скопие,

Качаникъ, Шаръ-планина (съ три изкачвания на върха Люботенъ), Тетово, Митровица, Якупица планина, Прилѣпъ, Битоля и Пелистеръ планина. Избухването на общоевропейската война го принуди да прекъсне екскурзирането си и при голѣми трудности да се завърне презъ Солунъ и Бриндизи въ Прага, като изостави една голѣма частъ отъ събранитѣ ентомологически материали въ хотелъ Бристоу въ гр. Скопие, дето тѣ, въпрѣки моитѣ усиленни търсения, пропаднаха.

На Пелистеръ планина Рамбоусекъ откри множество нови за науката твърдокрили насѣкоми и множество други рѣдки такива, като напр.: *Anophthalmus peristericus* Müll., *Anophthalmus macedonicus* Mull., *Trechus woetzi* Breit, *Penetretus štěrbai* Ramb., *Tapinopterus monastirensis* Rett., *Zabrus albanicus* Apfl., *Quedius bernhaueri* Ramb., *Otiorhynchus rambouseki* Apfl.; а на Шаръ планина откри: *Paradeltomerus paradoxus* Apfl., *Otiorhynchus relictus* Apfl., *Otiorhynchus gangelbaueri* Apfl. и др.

Свѣтовната война завари Д-ръ Рамбоусекъ, както казахме, на Шаръ планина въ Македония. Научилъ се късно за обявяване на войната между Австрия и Сърбия, той, като австрийски поданикъ, съ голѣма мъжа, въ последния моментъ на дадения срокъ за напускане на Сърбия отъ австрийцитѣ, можа да се измъкне презъ Солунъ и да се завърне въ затрудненото си отечество Чехия. Въ Чехия, заедно съ избухване на войната, започна и броженieto за освобождение на чехския народъ. Революционното настроение на чехското общество и силния стремежъ къмъ свобода не можаха да не обхванатъ и него — голѣмиятъ ентузиастъ. И той взе деятельно и опасно участие въ нелегалната организация, наречена „чехска мафия“, която усилено работѣше за създаване на свободна и самостоятелна Чехия. Той се прояви като смѣлъ агитаторъ и политически деецъ, който не се поколеба да изложи на опасностъ даже и своя животъ.¹⁾

28-й октомврий 1918 г., датата на провъзгласяването на Чехословашко за свободна република, свари Рамбоусека не вече като ученъ, а като политически деецъ. Въ първото чехско народно събрание, така нареченото Уставодарно народно събрание, което създаде конституцията на новата държава, той бѣ народенъ представител отъ партията на чехскитѣ социалисти. Усилената му политическа дейностъ и познаването на чужди езици го издигнаха на политическото поприще до тамъ, че той бѣ изпратенъ като делегатъ въ конференцията за миръ

¹⁾ За политическата дейностъ на Д-ръ Рамбоусекъ вижъ:

1. Ha j š m a n n, J.: Naše holandske spojení. „Naše revoluce“ Roč. VII., sv. 3, str. 335—341. Praha 1931. — 2. Zemfel česky učenec a revoluční. „Narodni osvobození“ Roc. VIII., c. 254, Praha 16. IX. 1931. — 3. Dr. František Rambousek zemřel. „Lidove noviny“, Roc. XXXIX, c. 464, Praha 15. IX. 1931. — 4. Tajne pismo ve službach odboje (k umrti Fr. Rambouska). „Lidove noviny“, Roc. 39, č. 435, Praha, 16. IX, 1931,

въ Парижъ и Версайлъ въ края на 1918 г., а презъ 1919 г. взе участие въ делегацията, която чехския народъ изпрати въ Американскитъ Съединени Щати за да поднесе благодарноститъ на новоосвободения народъ. И въ други важни конференции той взе участие, като напримѣръ въ парламентарната търговска конференция въ Лисабонъ презъ май 1921 г.. Участието въ тия конференции му даде възможность да се срѣщне съ множество чуждестранни природоизпитатели и ентомолози и да се запознае съ ентомологич. сборки на Парижъ, Лондонъ и Лисабонъ.

Убедилъ се следъ това, че неговото новоосвободено отечество е осигурено и политически и стопански въ своето съществуване, Рамбоусекъ, за очудване на мнозина, се оттегли отъ политическата дейностъ и се възвърна пакъ къмъ любимата си ентомологична наука. Създадената на модерни начала и образцово обзаведена отъ сдружението на чехскитъ захарни фабрики Опитна станция за изучаването на захарното цвекло, му даде възможность на практика да приложи своитъ научни знания. Чехската захарна индустрия е най-голѣмото приходно перо въ бюджета на Чехословашката държава и Рамбоусекъ съ новъ ентузиазъмъ се отдаде въ служба на това дѣло. Въ новопостроения институтъ той получи службата началникъ на фитопаталогичния отдѣлъ, като му се даде удобно жилище до института и добро възнаграждение; презъ 1921 г. азъ намѣрихъ Рамбоусека въ дома му въ Прага добре обзаведенъ и баща на 3-ма синове. Съ голѣмо умение Рамбоусекъ се залови за обзавеждане на повѣрения му ентомологиченъ отдѣлъ и създаване въ него на интензивна работа по изучаване, при най-модерни начала, на болеститъ, неприятелитъ и приятелитъ на захарното цвекло. Въ кратко време той съумѣ добре да организира борбата съ неприятелитъ на захарното цвекло и да постави тая борба на научна основа. Самъ лично обикаляше цвекловитъ стопанства, като съ живо слово и съ научно-популярни статии и брошури пропагандираше воденето на тая борба. Едновременно съ това извършваше въ лабораторията си и специални научни изследвания върху казанитъ насѣкоми и върху тия изследвания написа множество научни статии. Даже и на десетия интернационаленъ конгресъ на зооложитъ въ Будапеща презъ 1927 г. и на втория интернационаленъ ентомологически конгресъ въ Америка презъ 1928 г., той държа реферати на тема „върху вреднитъ насѣкоми по захарното цвекло.“ Заслугитъ му въ областта на практическата ентомология бѣха много добре оценени въ Чехословашко и той бѣ провъзгласенъ за членъ на Чехската Земледѣлческа Академия.

Като общъ резултатъ отъ приложно-ентомологичнитъ му изследвания се появи въ печатъ презъ 1928 год. обеимстата му книга отъ 400 страници озаглавена „Неприятелитъ

и защитниците на захарното цвекло“ (šbudcové a ochránci řepní. I. Zoologická část) издадена отъ Чехословашкото министерство на земледѣлието. Достатъчно е човѣкъ набързо да прелисти тоя разкошно напечатанъ трудъ, за да разбере неговата голѣма научна, практическа, а бихъ казалъ и художествена стойностъ. Книгата е снабдена съ 271 илюстрации, повечето отъ които сж оригинални, направени отъ него съ помощта на микрофотографически апаратъ или пъкъ рисувани отъ него. Тия изображения по своята изящностъ и тънкость нѣматъ свои равни въ литературата отъ тоя родъ. Книгата е напечатана на чехски езикъ; Рамбоусекъ възнамѣряваше да я преведе на нѣмски и английски, за да стане по-достъпна на широкъ кръгъ ентомолози и трѣбва много да се съжالياва че преждевременната смъртъ попрѣчи за изпълнението на това му намѣрение. Подобна книга върху неприятелитѣ на захарното цвекло не съществува въ никоя чужда литература. Много е жалко сжщо така, че той не можа да издаде втората частъ отъ тоя си трудъ, въ която щѣха да бждатъ изложени изследванията му върху гжбнитѣ и физиологични болести на захарното цвекло.

Покрай усилената си приложно-ентомологична дейность следъ войнитѣ, д-ръ Рамбоусекъ не забрави и тѣсната си специалность на систематикъ по насѣкомитѣ отъ групата Staphylinidae. Отъ всички краища на земното кълбо, разни музеи и видни колеоптеролози му изпращаха стафилиниди за проучване; той си бѣ извоювалъ вече име на специалистъ отъ голѣмъ мащабъ. Така презъ 1922 год. той разработи научно материалитѣ, събрани отъ Баронъ-Ротшилдовата експедиция въ Етиопия и Източна-Африка и ги публикува на френски езикъ въ една ценна публикация, снабдена съ 6 разкошни цвѣтни изображения на рѣдки стафилиниди. Изобщо въ рисуването и въ фотографирането на малки обекти въ уголъменъ видъ той бѣ голѣмъ майсторъ. На неговата тънка ржка се дължатъ множество красиви рисунки помѣстени въ „Часописа“ на Чехското Ентомогическо Дружество, тамъ е помѣстена и извънредно красивата негова рисунка на чудноватото слѣпо пещерно насѣкомо *Rambousekiella ledenikensis* Knir. отпечатано въ Книга XXI — 1924 година.

Рамбоусекъ прояви презъ това време и усилена дейность въ Чехословашкото Ентомологическо Дружество, на което бѣ единъ отъ основателнитѣ членове (1904); той бѣ отъ 1921 год. насамъ главния редакторъ на дружественото списание, той държеше връзката между чехскитѣ и чуждестранни ентомолози; той разпространи чехската ентомологическа наука на широко въ чужбина, той бѣ душата на дружеството. По неговъ докладъ на 28 януарий 1930 год. Негово Величество Царъ Борисъ III бѣ избранъ за почетенъ членъ на Чехословашкото ентомологическо дружество.

При пребиваванията си въ България той се запозна съ почти всички български ентомолози и природоизпитатели и много отъ тѣхъ при съвмѣстнитѣ си екскурзии съ него го опознаха като отличенъ другарь и като енергиченъ напредничавъ характеръ. Българскитѣ ентомолози много на често търсѣха устно и писмено неговитѣ услуги, било да имъ опредѣля събранитѣ отъ тѣхъ ентомологически материали, било да ги поставя въ връзка съ други специалисти, било най-сетне да ги снабдява съ чуждестранна научна литература. Той съ охота услужваше на всички и искрено и безкористно желаше едно тѣсно сближение на българскитѣ и чехски природоизпитатели; въ това отношение той постигна действително добри резултати.

Презъ априлъ 1920 год. д-ръ Рамбоусекъ наново посети България за кратко време, а презъ августъ 1923 год., заедно съ ентомолога д-ръ Книршъ, съ Ненко Радевъ и мене екскурзира изъ Рила-планина около Рилския манастиръ, изъ пешеритѣ въ Врачанския балканъ и Искърския проломъ, около Търново и Русе. Презъ 1924 г. той посети островъ Сицилия, Тунисъ и Мавритания, презъ 1927 год. предприе трето обширно пътуване изъ Македония; презъ 1928 г. бѣ на о-ва Куба въ Америка, а презъ лѣтото 1930 год. бѣ наново въ Македония по планинитѣ: Корабъ, Шаръ, Ябланица, Галичица и Пелистеръ.

Многобройнитѣ материали, които събра отъ тия и миналитѣ екскурзии, той неуморно препарираше до късна нощъ и постепенно научно разработваше. Презъ 1930 г. ми писа, че приготвяла вече и втората частъ отъ своята Fauna coleopterorum Bulgarica. Голѣма частъ отъ материалитѣ си той даде за използване и на други специалисти колеоптеролози, които отъ своя страна сжщо така написаха статии по фауната на България или пъкъ описаха отдѣлни нови видове, съ което разшириха познанията ни върху твърдокрилната фауна на нашата страна. Такива публикации излѣзоха напр. изъ подъ перото на ентомологитѣ J. Roubal (1910), R. Formanek (1912), Fr. Klapalek (1913), V. Apfelbeck (1927), L. Heyrovsky (1912), E. Knirsch (1926, 1931), St. Jureček (1928), J. Obenberger (1912), C. Purkyně (1930) и др.

Презъ 1930 година, въ заседанието на Българското ентомологическо дружество държано на 3 декемврий, членоветѣ на това дружество решиха поради: 1. заслуги на д-ръ Рамбоусека за проучване колеоптерната фауна на България; 2. поради връзкитѣ му и услугитѣ му спрѣмо българскитѣ ентомолози, които връзки траятъ вече 20 години; 3. поради заслугитѣ му за приложната ентомология и специално за изучаването на неприятелитѣ по захарното цвекло, — да го провъзгласятъ за свой почетенъ членъ. На отправеното му по тоя случай писмо и диплома Рамбоусекъ отговори съ следнитѣ сърдечни слова: „Силно бѣхъ изненаданъ и въз-

радвамъ отъ вниманието, указано ми отъ Българското ентомологическо дружество съ провъзгласяването ми за свой почетенъ членъ. Често си спомнямъ за хубавитѣ времена на моитѣ пътувания изъ България презъ лѣтата на 1908, 1909 и 1924 години, и надѣвамъ се че и въ бъдеще ще имамъ щастието да посетя новитѣ български краища. Това ще ми даде възможность да довърша моята Fauna Coleopterorum Bulgarica, започната преди 22 години, но недовършена поради войнитѣ и сегашната ми служба, изискваща предимно приложно ентомологични изучвания. Ще положа всички възможни грижи за да заслужи вниманието, съ което се удостоиха моитѣ скромни заслуги по изучването ентомологичната фауна на България и винаги ще работя за културнитѣ връзки между моето и вашето отечество. Радвамъ се искрено, че и въ бъдеще ще мога да бѣда въ услугитѣ на българскитѣ ентомолози. Вашъ Д-ръ Рамбоусекъ.“

За негово и наше нещастие д-ръ Рамбоусекъ не можа обаче да види наново обичаната отъ него българска земя и не можа да завърши втората частъ отъ неговата „фауна.“ Изтощенъ отъ прѣкомѣрна работа, трудящъ се безспирно, презаеиъ съ все нови начинания, възбуденъ отъ все нови и нови идеи, претрупанъ отъ множество материали за научна разработка, той разстрои окончателно слабото си здраве, легна тежко боленъ и следъ 3 месечно боледуване почина на 14 септемврий 1931 год. на 45 годишна възраст. Тежко се раздѣли той съ живота; бѣ още въ разцвѣта на своята научна и обществена дейность; много идеи имаше още да осъществи, много дѣла имаше още да извърши, много копнежи имаше още да уталожи, много започната работа имаше още да привърши Наистина преждевременно си отиде тоя енергиченъ човѣкъ, този предприемчивъ изследователъ, тоя плодовитъ ученъ, който написа повече отъ 100 научни трудове. Съ неговата смъртъ не само чехската наука загуби единъ свой виденъ деецъ, но и българската наука загуби единъ искренъ свой почитателъ и изследователъ, а българскитѣ природоизпитатели загубиха въ неговото лице единъ услужливъ, добъръ и сърдеченъ приятелъ въ чужбина.
